Бүү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 100 (10392) | 1977 чылдың апрель 29, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 коп.

ЛЕНИНЧИ ЧАҢЧЫЛДАРГА ШЫНЧЫ ЧОРУК

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң дааскаы-биле № 2 кежигүн биледи СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневке апрель 27-де Кремльге тывыскан. 1918 чылдан бээр тургустунган чаңчылды ёзугаар Журналистер эвилелиниң кежигүнүнүң № 1 биледи Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүвениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинге бижип келгеН.

Совет журналистерниң аңаа көргүскен кичээнгейи дээш эш Л. И. Брежнев чылыы-биле өөрүн четтиргеН. СЭКП Төп Комитединиң, Политбюроның удуртулгазы-биле совет парлалганың, радионуң, телевиденнеңниң, информация агентилелдериниң ажылдакчылары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының политики болгаш даштыкы политиказын пропагандалаар талазы-биле, совет кижилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идеикейин СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын шиитпирлээриниче мобилизастаар талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар деп ол демдеглээн.

Эш Л. И. Брежневке кежигүн биледиг ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черинин даргазы, «Правда» солунның кол редактору В. Г. Афанасьев, ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар черинин даргазының орлакчылары С. Г. Лапин болгаш Л. М. Замятин олар тывыскан.

(СЭТА).

Совет-индий чугаалажыышкыннар доозулган

ДЕЛИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко биле Индияның даштыкы херектер министри А. Б. Ваджпаинин аразында чугаалажыышкыннар Делиге доозулган.

Апрель 27-де болган ужуражыышкынга амыр уелип делегей байдалының кол-кол айтырыгларын, ылаңгыя чепсекти дужуреринин айтырыгларын, Чоокку Чөөн чүктеге база Африканың мурнуу үүгүнде байдалды чугаалажын көргеН. Индий океанны тайбынның зоназы болдурар дугайында айтырыгның талазы-биле санал-оналдэрны солушкан.

А. А. Громыко биле А. Б. Ваджпаи ийи чаа совет-индий дугуржулгага: экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдаңызыга дугайында болгаш тропосфера харылдаазын тургузаарына кады ажылдажылга дугайында дугуржулгаларга ат салган.

Ол-ла уеде даштыкы салыг министринин орлакчызы И. Т. Гришин болгаш Индияның салыг министерствозунун секретары П. Ч. Александер олар 1977 чылда чамдык бараанларны удур-дедир чорутчун бээр дугайында совет-индий дугуржулгага ат салган.

Ат саалдыган дугуржулгалар болза, ССРЭ биле Индияның аразында пайыралдыг харылаалаарны болгаН бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ынай хогжүдериниң херээнге чаа чугула салыышкын болуп турар.

* * *

Ол-ла хүн А. А. Громыко Индияның даштыкы херектер министри А. Б. Ваджпаиге алдар болдурун шайлалга кылган.

Индияның чазааның министрлери, индий парламентиниң кежигүннери болгаш партиларының, массалыг хөй-ниитти организацияларының төлөлекчилери киришкен шайлалга үезинде А. А. Громыко биле А. Б. Ваджпаи пайыралдың дашкаларын солушкан.

* * *

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияга албаның ази-чоруу доозулган соонда, апрельдиң 27-де, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Төрөөн чүртүнче чорупкан.

Аэропортка А. А. Громыкону Индияның даштыкы херектер министри А. Б. Ваджпаи, Индияның ССРЭ-де элчизи И. К. Гуджрал, ССРЭ-ниң Индияда элчизи В. Ф. Мальцев, социалистиг чүрттарның Делиде дипломаттыг толээ черлериниң баштыннары үдээн.

Соңгулдаларга белеткел

ПЛАН ЁЗУГААР

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге болур соңгулдаларга белеткелдин республика найысылалында канчаар чоруп турарының дугайын чугаалап бээрин «Шынның» корреспондентизи СЭКП Кызыл хооркомунуң пропаганда болгаш агитация киллизиниң эргелекчизи О. З. Завьяловадан дилээн. Оон чугаалааны болза:

— Ажылчы чоннарның чер-чер Советтеринге соңгулдаларны чорудар дугайында Чарлык үнген соон дарый партия хооркому болгаш райкүүском аңаа белеткелдин болгаш база ону эрттиреринин үезинде чорудар организастыг, агитас-массалыг хемчеглернин ниити планын тургускаш, ону партия хооркомунуң бюрозунга бадылаан. Белеткел үезинде кылыр ажылдарны, оларны эрттиреринин үелерин база харыылаар кижилерин болгаш албан черлерин ол планда тодаргай айыткан.

Хоорайның партия организациялары ол план ёзугаар ажылдап эгелээн. Чүүн-даа мурнунда агитпунктуларнын ажылын сайгара көргеН бие. Бистe ниитизибиле 20 агитпункт бар, оларның 12-зи доктаамал ажылдаар. Соңгулдалар болбайндаа турар чылдарда ажылчы чоннарның ортузунга масса-политиктиг ажылды, ылаңгыя депутаттар-биле ужуражыышкынларны ол агитпунктуларны дамчыштыр эрттирип турар. Чүрттакчы чоннун ниити хураллдарын база оларга эрттирип турар бие. Доктаамал ажылдаар агитпунктуларнын бирээзинде-ле элээн кап коллективтериниң партия организацияларын быжыглаан Эн хөй коммунистиг партия организациязы агитколлективтин ажылын удуртун, баштап турар. Агитколлективтиннин ажылын мындыг янзылыг кылдыр таарыштыр организастаарга чон ортузунга масса-политиктиг ажылды доктаамал чорударынга кончуг ажыктыг боор-дур. Авторук техникумунда турган Промышленный № 1 орук-тудуг эргелелинде, алгы заводунда агитпунктулар ындыг янзылыг ажылдап турар. Бо хүннерде ол агитпунктуларнын агитаторлары соңгукчуларының санын, чүрттап турар черин бүрүн тодарадын алган.

Агитаторлар болгаш политиниформатор л а р-биле ажыл соолгу чылдарда доктаамал хевирлиг апарган. Оларга ай санында-да лекция номчулгазын бир удаа организастап турар. Эрткен средада олар Москвадан келген лектор-биле ужуражканнар. Оон аңгыда хоорайның удуртур органнарының харыысалгалыг ажылдакчылары, бүдүрүлге коллективтериниң удуртукчулары доңчу информацияларны кылын берип турар. Тываның хогжүдезинин, хоорайның ажыл-агыйының дугайында билип алган үүлдерин олар соңгукчуларга дыңнадып чедирип турар. Бо хүннерде ниитизи-биле 2 мүн хире агитатор, 600 ажыг политиниформатор соңгукчулар ортузунда ажылдап чорун турар. Олар чүгле беседа чорудары-биле кызыгаарлаттынмайн, чүрттакчыларның негелделерин тодарадып, моон мурнунда бердинген чагыгларның күүсеелдезин хынап, ол дугайында медээлерни партия организацияларын дамчыштыр партия хооркомунга киирип турарлар.

Бүгү агитколлективтерни чаартыр, эргелекчилерни четчеләәр ажыл бистe доозулган. Апрель 20-де оларның инструктажтыг хуралын эрттирген бис.

Соңгулдага белеткел ажылды шуут-ла эки чорун турар деп чугаалап болбас. Хоорайның чүрттакчыларының санын немежип, чаа тудулдар көвүлеп турар.

Бистин кол сорулгавыс болза, амыр үеде кижи бүрүзүнге чедип ажылдаары болур.

МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР

КҮЗЕЛ-СОРУКТУГДА

«Часкы хову ажылдарын эң эки агротехниктиг хуусаада, бедик шынарлыг чорудар»— деп лозун-биле Межегейниң механизаторлары бо хүннерде күжепишкиннер ажылдап турар. Бо чылын олар 20 мүн гектар черге тарааны, мал чемин болгаш ногааны, картофельди тарын, олуртур. Оон иштинде тараа культуралары 16700 гектар чедип турар болгаш оон гектар бүрүзүнден-не 11 центнердеН эвээш эвес дүжүттү алыр.

— Ажыл-агыйның мурнунда сорулга аажок улуг, ону күүседирде тарылгага бүгү талалыг белеткелди чорутканындан аңгыда, механизаторлар ортузунга политиктиг ажылды күштелдиреринче, ылаңгыя хову турлагларын бүгү талалыг белеткээринче кичээнгейни күштелдирген бис—деп, партком секретары Кара-оол Шагшаевич Дүтүр чугаалап турар. Ол бүгүнүн түнелиниде часкы хову ажылдары бо совхозка хайнымышкынныг эгелээн. Шык базырыышкының беш ажыл хүнүнде дооскан. Амыр үеде хөрзүнүү үлдүредин, аңаа тараа чажарынга белеткеп турар болгаш чамдык механизаторлар часкы чер аңдарылгазында хаара туттунган.

Совхозта хову-тракторлуң 4 бригадазының төөгөрин СЭКП Таңды райкомунуң чарлаавы көрүүде-конкурузунга дүүштүр дерип, шимеп кылган. Оларда чүрттаар бажынны, столованы, кызылбулуңну таарымчалыг кылдыр белеткээн, чунар-бажыңны ой-өйде пэдип турар. Ойнаар хереклелер, телевизор болгаш оске-даа чүүлдерни четчеләән, хову турлагларында коску агитацияны янзыбүрү хевирлерни багай эвес дерип кылган.

Партком кежигүннерни, политинформаторларны бригада бүрүзүнде быжыглаан. Олар беседаларны кылып, агитхуудустарны үндүрүп турар. Ол ышкаш хову турлагларында партия-комсомолдуң түр бөлүктерин тургускулаан. Олар ажылдың чорудулгазын болгаш шынарын доктаамал башкарып, контрольдап турар.

Социалистиг чарыштың негелдезин ёзугаар механизаторларның хүн бүрүде көргүзүүнге үндезилээш, оон түнелин беш хонуктан үндүргеш, хүн нормазын 150 хуудан ору күүсеткеш тиилекчи болган механизаторларга алдаржыдыр, «Күш-ажылчы алдарын» тугун көдүрүп, халас чемпениры-биле 5 хүнүң талонун тыпсын турар. Сөөлгү беш хонуктуң түнелиниде Оюн Очур-оол, Владимир Ничугин, Алексей Лебедев, Донгак Чылбак-оол олар тус-тузунда бедик көргүзүглерни чедип алган.

Черле мынаш совхозтуң дирекциязы, ында профэвилелиниң ажылчын комитеди часкы тарылга үезинде социалистиг чарыштың негелдезинде аңаа киржир бүгү кижилерни — механизаторлардан эгелээш септекчилерге, поварларга чедир киргени ажыл-ишке оларның идепкейин улам бедидип турар. Часкы тарылга доозулган соонда чарыштын тиилекчилериннге туктарны, вымпелдерни, мактал бичиктерни, акша шаңналдарын тыпсыр. Чижээ, бирги черни алган бригаданы шилчиир Кызыл тук болгаш 200 рубль-биле шаңнаарын, ийиги черни алган бригаданы вымпел болгаш 100 рубль-биле шаңнаарын көрүп турар.

Часкы тарылганы чорударының ажылчын-даа база аңаа холбаштыр партийжи-политиктиг-даа ажылдың планнарын ажыл-херек кырынга боттандырып тургаш, бо чугула кампанияны организастыг, бедик деңнелге чорудуп, ону беш чылдың ийиги чылында бедик дүжүттү өстүрер планны күүседир арга бо совхозта бар. Аңаа механизаторларның боттарының бүзүрели база улуг. № 3 хову-трактор бригадазының бригадири Михаил Иванович Башарин мынчаар чугаалап турар:

— Шык базырыышкынын беш хонукта доостувус, хөрзүнү үлдүредин белеткен алдывыс, удавас тараа чаштырылгазын эгелээр бис. Бригаданың ниити шөлү 3700 ажыг гектар, оон гектар бүрүзүнден-не 12 центнер дүжүттү алырын хүлээнген бис. Тараа чаштырар агрегаттар-даа, үреанн-даа бүрүн четчир. Октябрьның 60 чылынга уткуштур бедик дүжүттү өстүрүн алырынга бүзүреливис улуг.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң бүгү механизаторлары, тараажыдары база-ла бодег чаагай тура-сорук-биле опгу беш чылдың ийиги чылының бедик дүжүү дээш күжениишкиннинг демиселди чорудун турарлар.

С. ШОЙГУ.

Кежээниң мурнунда хүндү

Семис-оол Лопсанович Куудар—«Тыва» совхозтуң № 1 хову-трактор бригадазынга 18 чыл дургузунда үүктел чок ажылдап келген. Бо үениң иштинде техниказын камныг эдилеп, хөй тонна кывар-таар материалларны кампан алган. Сес чыл бурунгаар МТЗ-50 тракторну хүлээп алган, оозу-биле богунге чедир капитал септелге чокка ажылдап келген.

Часкы чайгы ажылдар доостуру-биле Таңды, Бии-Хем районнуң азы Успа-Хөлдүн девискээринге барып, мал чеми белеткээр. Аныктарвыл идегелдиг дагдыныкчызы, бодунуң ынак мергежилинге 6 кижини өөреткен болгаш бо хүннерде Ооржак Чүрекпеевич, Дмитрий Сааяны трактористин мергежилинге өөредип турар.

Шылгарангай күш-ажылы дээш Ленинчи юбилей, «Кур болгаш курукган черлерни шиңгээдин алганы дээш» медальдар-биле, хүндүлел бижиктер, өртектиг барааннар-биле каш удаа шаңнаткан. Чоокта чаа бистиң эживис Семис-оол Лопсановичиге «Күш-ажылчы Алдар» орденнин үшкү чоргезин тывысты, аңаа бригадапын бүгү кежигүннери чоргаарланып, оон өөрүшкүзүн деңге үлештивис. Улут Октябрьның 60 чыл юбилейин толептиг уткууру-биле 60 шалыычы неделлда идепкейлиг киржин, дүжүттү болгаш мал чемин көрдүнген пландан хөйну бүдүрерин шиитпирлээн бис.

Семис-оол Лопсанович бо чылын бодунга алган социалистиг хүлээлгезин ноябрь 7-де күүседирин хүлээнген. Эживистиң хөрээн каастаан орден кежээнин мурнунда хүндүну херечилеп турар.

Х. ООРЖАК,
«Тыва» совхозта механизатор.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг совхоз бо чазын 4417 га шөлге тарылга чорудар; оон иштинде 3100 га тараа культураларын, арбай, суланы тарыыры планнаттынган.

Совхоз 820 тонна үрезинни четчелеп алган болгаш чаштырар шынарынга чедир арыглаан, Ак-Талда төп шаңда оон хорааннаашкынын чорудун турар. Шык базырар илиирээшкинче апрель 13-тен эгелеп кирген.

Часкы хову ажылдары эгелээнден бээр ажылдың темпизи кандыг янзылыг чорун турарын совхозтуң кол агроному Владимир Михайлович Дөңгүр-оолдан чугаалап бээрин дилээримге ол мынча диди:

— Шык базырыышкынынче 5 тракторну киирген хүнүүстен эгелээш ол агрегаттар туруушкун чок ажылдаанының түнелинде күзүн аңдарган 1650 га аңгыстың шыгын базырын илииртээри дооступ тур.

Совхозтуң Ак-Тал, Хөлчүк салбырларының девискээринде 2774 га аңгысты ам удур аңдарар, бо ажыл белен эвес, ынчангаш аңдарылгада 11 тракторлуг, ийи эллчег-биле ажылдаар трактористерни быжыгладывыс, чоокку хүннерде 20 агрегат апаар. Бо хүннерге чедир 733 га аңгысты эки шынарлыг андарган. Бирги он хонуктуң түнелдерин үндүрдүвүс, бот-идепкейин бедидип, социалистиг хүлээлгелерин күүседип, агротехниктиг чурумнарны сагын, шынарлыг ажыл-ижин көргүскен трактористер хөй болду. «ДТ-75М»-ниң трактористери Бегзи Байыскылан, Макала Хирлиг-оол олар нормазын 125, 132 хуу чедир база аңгыс андарылгазында «МТЗ-50»-нердиг Дамбыл-оол Биче-оол, Николай Ондар, Геннадий Бора-Тараа олар тус-тузунда хүн нормазын 120 хуудан өрү күүсеткеш, 10-10 рубльдин акша шаңналдарын алганнар— деп, В. Дөңгүр-оол түнеди. Ждановчуларда бо часкы ажыл-иш организастыг эгелээн болгаш механизатор-тараажылар сорук киришкиннинг ажылдап турарын көөрге олар онгу беш чылдың ийиги чазының ажылын кыска хуусаада доозуп шыдаар дээрзинге бүзүрел бар.

Совхозтуң парткому, дирекциязы, ажылчын комитеди механизаторларның турлаан лозун, плакаттар-биле дерээн, ында көргүзүглерни чараштыр бижээн.

Беш хонук бүрүзүнде түнелдерин үндүрүп, шылгараанларга вымпелдерни, акша шаңналдарын тыпсырын көрген.

Механизаторларга таарымчалыг байдалды тургускан.

Т. ОЧУР-ООЛ.

ЧЕДИ-ХЕМНИҢ ӨДҮРЕК КОМПЛЕКСТЕРИ

Талды-Курган областың Панфилов районунда «Октябрь 40 чылы» колхоз чыл эгезинден бээр күрүнеге 100000 өдүректи саткан. Өдүректерни ажык шөлдерге ажаап, өстүрер талазы-биле ындыг түнелди Казахстанга эн-не баштай чедип алганы ол. Бо колхозтуң инициативазын ёзугаар чылда үш миллион өдүрек өстүрер болгаш садыг четкизинге беш мүн тонна ажыг өдүрек эзди киирер специализастаан каттыжыышкынны областа тургускан.

Каттыжыышкынның өдүрек конвейери бөдүүн болгаш камналгалыг. Инкубатордан үнген өдүректерни акклиматизаторга чээрби хонук иштинде тургузар. Оларга бээр чемни транспортёр-биле дерээн тракторга сөөртүп кээр. Өдүректер чемгерер чымыштыг ажылды долузу-биле механизастаан. Чээрби хонук иштинде доруга берген өдүректерни кырын дээвирлээн болгаш суг хөөлбээ туткан шөлче үндүрүптер. Ында хол-биле кылыр ажыл база чок: чемни универсалдыг чем үлээр комбайн-биле каап бээр.

56 хонук эртерге өдүрек бүрүзүнүн денизин 2—2,5 кг чеде бээр. Каттыжыышкынның өдүрек бүрүзү бүдүн чартык рубль арыг орулганы берип турар.

Өдүрек фермалары тургузун турар ажыл-агыйларның саны дүрген өзүп турар. Эрткен чылын обласка оларның саны оң турган болза ам 15 апарган. Бо чылын азыраар өдүректериниң саны 4 миллион баш чедер.

Өдүрек азыраар күчүлүг комплекстерни болгаш фермаларны республиканың чүгле мурнуу талазында областарында эвес, харын соңгу талазында—Кустанай, Целиноград, Актюбинск чижектиг областарда база калбаа-биле тургузун эгелээн.

АЛМА-АТА.
СЭТА-ның корр.

Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин! Совет ниитилелдиң идей-политиктиг чаңгыс эви быжыгып турзун!

(1977 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйтырыгларындан).

«Тывакоммунэнергонун» Кызылда төп септелге мастерскаязынга Елена Михайловна Шустова (солагай талакы чурукта) ажылдап эгелээнден бээр 20 ажыг чыл эрткен. Ол — электри-биле ажылдаар дериг-хереклелдерни септээринге бедик мергежилдиг слесарь.

Кызымак, бүдүрүлгениң ажыл-ижа дээш үргүлчү сагын човаан чоруур бо үгбай пенсиялаза-даа, бажыңында дыштанын олуруп шыдаваан: мергежээн ынак ажылын катап хүлээп алган, Елена Михайловна — тоску беш чылдың шалыпчызы.

Эрес-оол Сарыгларович Соскар (оң талазында) Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинаттын бедүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цегинде савадаар машиналар септээр слесарь. Ол бодунун кызымак, бедик мергежили-биле цехтың савадаар участогунда слесарьларның аразындан үргүлчү мактадып, бодунун мергежилинге аныяктарны өөредип турар.

А. СОКУРОВ биле Х. МОНГУШТУН фотолары.

АЪТТАНЫПКАН

Ырак-узак тайгаларда чүрттап турар ивижилер алдарлыг юбилей—Октябрьның 60 чылынга күш-ажылчы соңгуг ужуражыры-биле бо хүннерде эрес-шудургу ажылдап турар. «Тоора-Хем» совхозтуң Совет Тыва, Ий салбырларының хоочун-даа, аныяк-даа ажылчыннары мынды анайларын меңги камгалап алырынга дуза-лажыры-биле иви фермаларынче сакмаанчылап аъттанып каннар.

Иви анайын ажаан, дорукторары өске малдан улуг цлгалдыг. Мындылар турлагдан ыракта тайга-таскылдарга чорааш төрүүр, а чамдыктары аң ышкаш оолдарын безин чажырар. Апрельдиң ортан үезинде эгелеп, мындылар анайлап эгелээн. Сакманчылар чогуур үезинде фермаларда четкен.

Д. АЙР-САНАА.

ӨШКҮ КЫРГЫЛДАЗЫ

Алдыы, үстүү Ишкиннерниң, Шелевиң, Шом-Шуулуң, одарларында ниитизи-биле 19 мүн ажыг баш өшкү бар.

Коданнарда оолдаашкын кидин түлүктээн, совхоз 100 баш өшкүге онааштыр 92 анай, 580 грамм чөөк алырын социалистиг хүлээлгезинде көргеН. Кыргылдага киреР коданнарның графиги тургустунган. Малчыннарга немештир кыргыкчыларны салбырлардан коданнарже аъткарган.

Май мурнунун күш-ажылчы эллчезинде турушкан өшкү кадарчылары болгаш кыргыкчылар агаар-бойдустун таарымчалыг, чылыг хүннерин ажыглап, кыргылда темпиин шаңкынчыдып турар. Кыргылдының баштайгы эллчезинде киргеН 7500 ажыг өшкүден 4375 кг чөөктү алган.

Кыргылда эрткен өшкүлерни хаттыг, бораң хүннерде турлагларга тургузу азырап, оон күжүн баксыратпазының хемчеглерин ап турар.

М. СЕВЕН.

СУГГАТЧЫЛАР

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң суггатчылары бо чылын бедик дүжүттү өстүрүп алыр, оон-биле Октябрь революциязының 60 чыл юбилейин төлептиг уткуур дээш күжениишкиннинг ажылдап турар.

Колхоз бо чылын 1570 гектарга тарылганы суггаттыг чорудар. Шуй бугазының суун ажыглап эгелээн. Базырык-Үстү, Кедээр-Шөл деп черлерде 450 га тараа, 200 га сиген ыөлүн суггарып дооскан.

Суггатчы звенолар аразында социалистиг чарышка Өлет-оол Хертектин, Серет Кыргыстын, Бапын-оол Хөвалыгның, ол ышкаш хереезен суггатчы Саая Хорлуунун звенолары мурнап, тус-тузунда 80—90 гектар черни суггарып, хүн нормазын 130 хуу чедир күүседип турар.

А. КАНЧЫЫР.

БИЛИГЛЕРНИ—ЧОНГА

РСФСР-ниң «Билиг» ниитилелиниң VI съездизи бодунун ажылын апрель 27-де дооскан.

Сөөлгү чылдарның дургузунда ниитилелдиң кызын чорутканулуг ажылын съездиге демдеглээн. Оон ажыл-чорудулгазында кол чүүл болза, СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң материалдарын, өске-даа партийжи документилерни, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаалларында айыттынган үүлдерни база түнелдерни пропагандалаары болуп турган. Ниитилелдиң кежигүннери ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге партия организацияларынга улуг дузаны көргүзүп, ону беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг күүседиринче, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн толептиг уткуурунче чоннуу мобилизастап турар.

Лекция ажылын улам ынай сайзырангайжыдарының айтырыглары отчет плеткелде база делегаттарның саналдарында тодаргай илереттинген.

СЭКП Төп Комитедиге, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны съездиниң киржикчилери улут сорук киришкиннинг хүлээп алган.

(СЭТА).

СЭКП Тыва обкомундан, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден

СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаН Министрлер Чөвүлели 1930 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, Тывага колхоз тургузуушкунунун идепкейлиг киржикчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Мээдыры, эвилел ужур-дузалыг персоналдыг пенсионер **Ооржак Чыгаажыкович Лопсанчаптың** 1977 чылдың апрель 28-те 76-гы харлыында мочээнин ханы кажыдал-биле дыңнадын тур.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУ | ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ТЫВА АССР-НИҢ ДӘДИ СОВЕДИНИН ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНДА

БАЙДАЛДЫ ЭКИЖИДЕРИ ЧУГУЛА

Өреникчилерни күш-ажылга белеткәәр болгаш профессия шилип алырынче углаар талазы-биле ажылды Улуг-Хем районнуң чер-чер Советтери канчаар боттандырып турарының дугайында Аныяктар херектериниң талазы-биле комиссияның хуралынга чугаалажып көрген. Чер-чер Советтери белгаш школаларның башкылар коллективтери бо талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп турар. Школаларда тускай булуңнарны кылган, беседалар, лекциялар эртип турар, бүдүрүлгениң мурнакчылары-биле ужуражыышкыннар доктаамал апарган. Районнуң ортумак школаларында ийи ыяш ажыл-агый бөлүүн, ногаанның бир, ховунуң беш бүдүрүлге бригадазын организастаан.

Школачыларның күш-ажылга белеткелин организастап турарында улуг четпестер бар. Школаларга машиналарны, тракторларны, комбайннарны быжыглаваан. Ону өренир тускай кабинеттерни деривзэн. Бүдүрүлге бригадаларының хову турлаглары чок. Тускай ажылдаар черлиг кылдыр дериттинген өредилге гаражтары, мастерскаялар чаңгыс-даа школада чок.

1—3 класстарның күш-ажыл кичәәлдери эрттирер тускай кабинеттер районнуң школаларында чок. Он 8 чыл школазының үжүнде өредилге мастерскаязы бөзин чок. Чамдык ортумак школаларда автомашиналар эрги, өреникринге таарымча чок. Арыг-Үзүү, Булуң-Терек, Чааты школаларында бригада төптери ам-даа тургустунмаан.

Өреникчилерниң күш-ажылга белеткелин болгаш кижизидилгезин моон соңгаар улам экижидер хемчегларни ажылдап кылырын сүмелээн. Механизатор кадрларны белеткәәриниң баазазы школа болур болгаш 9—10 классчылардан оларны өредип белеткәәрин чедип алыр. Ажыл-агыйларның удуртунчулары тус-тус школаларга машина-техниканы быжыглап, күш-ажыл өредилгезин организастаарынга бүгү талалыг дузаны көргүзерин чедип алыр. Бригада төптерин тудар болгаш кабинеттерни дериир.

Райкүүскомнуң улус өредилге килдизи күш-ажыл өредилгезиниң программазын өреникчилерниң ханы шиңгәәдип алырын чедип алыр, тракторларны, автомашиналарны болгаш өскедаа техниканы школачыларга өредирин шынаржыдар.

Партийжи амыдырал

ХҮЛӘӘП АЛЫЫШКЫН—КИЖИЗИДИЛГЕ

«Партияга хүләәп алыышкынның болгаш СӘКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизилиңг партия организациязының ажылының дугайында» СӘКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдургаш, партийжи хүрәәлекиниң өзүлдезинче, оон шынар составынче СӘКП Өвүр райкому кичәәгейни күштелдирген.

СӘКП-ге чаа кирерлерни шилиир, кижизидер талазы-биле эге организацияларның ажылын-хүн бүрү удуртуп, СӘКП Уставында айытқан негелдерни шыңгыы сагаан турарын хайгааралга алган. Тус-тус организацияларда, районда кежигүн өзүлдезин анализтеп көрүп, четпестерни чайладып, тодаргай сүмелерни берип келген.

Шынар талазы-биле өзүлдеңин айтырыгларын чогуур деңнелге шинтпирләәрінче эге организацияларның кичәәгейиң угландырбышаан, ону организаакчы болгаш политикижизидилгелиг ажылга үлезидеп, ажыл-агыйжы, политиктиг сорулгаларны шинтпирләәрінче оларның салдарын күштелдиреринче угландырган.

Партийның хүрәәлекиниң мурнакчы ажылчыннарны, колхозчуларны хүләәп алыышкын дугайында белдирилгенин партиянның ажык хуралынга чугаалажып көрүп турар. Бо чорук партияның хүрәәлекиниң немежин турарлардан негелдерни бедидер.

Кандидат стажын эрттирип турар үеэзинде оларны партийжи амыдыралдың негелдерінче чаңчыктырып, харыысалга бедидер дәәш дыннадыгдарын ап, доктаамал болгаш түр даалгаларны берип турар. Районда парторганизацияларның хуралдарынга, парткомнарга, партбюроларга СӘКП кежигүнүнге 26 кандидаттың отчёттарын дыннаан.

Партийга хүләәп алыышкынны болгаш СӘКП кежигүнүнүң кандидаттары-биле кижизидилге ажылын районнуң тудуг-сентелге учистогунда партия эге организациязы (секретары Ч. Монгуш), «Торгалыг» совхозта партком (секретары В. Бюрбю) соолгу үеде өскеен экижаткен.

Соолгу чылдарда партия райкому партия кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң көөрүн эге организациялар практикалап турар. Бистиң районнуң партия эге организациялары

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧҮКТЕ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май бирни төлептиг уткуурунга Ыраккы Чөөн чүктүң ажылчы чоннары белеткеп турар. Далайжылар, дагжылар, балыкчылар, машина кылыкчылары, химиктер, чиик болгаш аъш-чем үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери продукцияның чаа-чаа хевирлерин кылып үндүргениниң дугайын, оон шынарын белиткенин дыңнадып турар: Ыраккы Чөөн чүктүң экономиктиг районунуң ажыл-ишчилериниң байырлал бүдүүзүнде ажыл-херектериниң дугайын СЭТА-ның корреспондентилери чугаалап турлар:

АМУР ЗРИИНДЕН МАШИНАЛАР

Хабаровскиниң энергетиктиг машина тудуушкын заводунда чаа бүдүрүлге участогу ажыглалда кирген. Ол чорук газ үлетпүрүнге машиналар кылып үндүрерин барык бүдүн чартык катап көвүдедир арганы бөөр.

Газ чайгап үндүрер чаа хевириниң баштайгы агрегалын ол бүдүрүлгеге графикти мурнады белеткээн. Автоматтыг дистанция башкарылгалыг ол бедик бүдүрүкчүлүг машина магистральче шак дургузунда каш-каш муң кубометр газты берип шыдаар аргалыг.

Агрегатты хуусаа бетинде кылып үндүргени—завод коллективиниң Май 1-ге күш-ажылчы белээ-дир. Бүдүрүлгениң бүгү 150 бригадазы Май мурнунуң күш-ажылчы эвлүүзүнде. Дыка хөй коллективтер: «Беш айларның онаалдазын—байырлалга чедир» деп лозун-биле ажылдан турар.

Хабаровск заводунуң продукциязын чүртте 350 адресче болгаш даштыкы 25 күрүнеже чорудуп турар.

И. ПЕРЕПЕЛИЦКИЙ.

• • •

КИЖИЛЕРГЕ ӨӨРҮШКҮ

Чаа хевириниң баштайгы үш-үш каът бажыннарын Приморьениң суурларында туткан. Эки планнаттынган болгаш чаагайжыды туттунган чаа бажыннарже он-он өг-бүлелер байырлал бүдүүзүнде көжүп киргилээн.

Ол чаа тудуглар—Ярославск суурда улуг панель бажын тудуунуң чаа заводун ажыглалга кииргениниң түңнели-дир. Оон конвейеринден суурларже дөртен бажыңга конструкцияларны чыл бүрү чорудуп бөөр, а школалар болгаш уруглар комбинаттары чыын эптээр кылыглар комплектилерин база алыр.

Приморьениң суурларында улуг панель тудугже шилчээни кеску түңнелдерни бере берген: объектилерни ажыглалга киирерин дүргедеп, күш-ажылчы чарыгдалларны эвээжедип турар. Туйбу салыышкын үезинде 25 лашчының үш ай дургузунда кылыры хире хемчээдиг ажылдарны алды монтажниктиг бригада бо заводтуң продукциязын ажыглавышаан, ай-ла дургузунда күүседиптер.

Бо чылын Приморье крайның суурларында чүрттелге бажыннарының дөн кезиин улуг панельдерден эптеп тудар.

А. ГУЛЯНСКИЙ.

• • •

ХЛЕБ ЗАВОДТАРЫ

Амгы үениң дериг-херекселдери-биле дериттинген хлеб заводу байырлал бүдүүзүнде Приморье крайның Михайловка суурунда ажыглалда кирген.

Бо дээрге Приморьениң көдээ черлеринге бо чылын ажылдан эгелээн мындыг ийиги бүдүрүлге-дир. Ындыг заводтар ында ам ниитизи-биле 18, оларның хөй нуруузун сөөлгү беш чылда туткан. Онгу беш чылдың төнчүзүнге чедир крайның көдээ ажыл-агыйлыг кол-кол районнарынга хлеб быжырар черлер орнунга амгы үениң механизастаан хлеб заводтарын тударын шиитпирлээн. Хлеб-булка кылыгларны быжырарынга ажыглаар шууштурулга шугумнарын олче Украин болгаш Эстон ССР-лерден эккеп турар.

И. ПАЛАТОВ.

• • •

ХООРАЙ ТУТКАН КОЛЛЕКТИВ

Амурда-Комсомольскиде № 6 тудуг трезиниң коллективи Май мурнунуң социалистиг хүлээлгелерин күүседипкел. Чыл эгезинден бөөр пландан ажыр үүс муң рубль капитал салыышкыннарны шингээдип алган, үлетпүр бүдүрүлгелериндe объектилерни, хоорай чоогунуң «Комсомольский» совхозунда чүрттелге бажыннарын ажыглалда киирген.

Трестиң коллективи — Комсомольскиниң чажыды, ол бо чылын 45 харын демдеглээр. Тайга иштинге баштайгы оруктарны кылган тудугжулар ол чылдарда комсомолчу алдарның хоорайын каастаан бүдүрүлгелериниң хөй нуруузун болгаш чүрттелге бажыннарының дөн кезиин туткан. Чүгле өрткен чылын безин 60 ажыг объектилерни туткан. Ол коллективке СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар кылдыр чарыышыышаан, тудугжулар хаван өстүрер улуг комплекстиң бирги эвлүзүн, Ленинчи комсомол аттыг заводка улустуң хереглел бараанларының цегин ажыглалга хуусаа бетинде киирерин хүлээнген. Мурнакчы бригадалар юбилейге чедир беш чылдың ийи чылының планын күүседирин шиитпирлээн.

Л. КУШНАРЕНКО.

• • •

ТЕРГИИН БЕЛЕТКЕЛ

Ванино порту Арктикаже эжиндириишкинге белеткелди өрткен чылдаазындан ийи неделя мурнады, Май биринде бүдүүзүнде доозупкан. Суг ортаалдерин септеп селээн, бүгү техниканы белен байдалда тургускан. Сонгу чүкче баар чүктерни белеткээриниң үзүг хемчээлдиг ажылдарын күүседкен. М. С. Казаченков баштаан бригада коллективи тергиин ажылдап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ийи катап бедиткеш, ам безин онаалдадан ажыр 6500 тонна хөмүрдашты болгаш металлды чорударынга таарыштыр белеткээн.

Арктикаже эжиндириишкин — Ыраккы Чөөн чүк портунуң ажыл-амыдыралынга өн харыысалгалыг үе. Үш ай дургузунда он-он пунктуларга чүктерни чедирер. Полярлыг районнарның балыкчылары, анчылары, ивижилери, геологтары ыяшты, цементини, нефтепродуктуларны, щит бажыннарны, аъш-чемни болгаш өске-даа хөй янзы түүлдерни алырлар.

Ю. ВДОВИН.

• • •

ТЕРГИИН БЕЛЕТКЕЛ

Ванино порту Арктикаже эжиндириишкинге белеткелди өрткен чылдаазындан ийи неделя мурнады, Май биринде бүдүүзүнде доозупкан. Суг ортаалдерин септеп селээн, бүгү техниканы белен байдалда тургускан. Сонгу чүкче баар чүктерни белеткээриниң үзүг хемчээлдиг ажылдарын күүседкен. М. С. Казаченков баштаан бригада коллективи тергиин ажылдап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ийи катап бедиткеш, ам безин онаалдадан ажыр 6500 тонна хөмүрдашты болгаш металлды чорударынга таарыштыр белеткээн.

Арктикаже эжиндириишкин — Ыраккы Чөөн чүк портунуң ажыл-амыдыралынга өн харыысалгалыг үе. Үш ай дургузунда он-он пунктуларга чүктерни чедирер. Полярлыг районнарның балыкчылары, анчылары, ивижилери, геологтары ыяшты, цементини, нефтепродуктуларны, щит бажыннарны, аъш-чемни болгаш өске-даа хөй янзы түүлдерни алырлар.

Ю. ВДОВИН.

Онаалда күүседтинген

В. И. Зимоглядтың комплекстиг бригадазы беш чылдың ийи чылының онаалдазын Кара далай пароходствозунуң портчуларының ортузунга бир дугаарында күүседкен. Одессаның далай портунуң ол коллективи бир чыл дөрт ай дургузунда үүс муң тонна чүктерни айлап сайгарган.

Ильичевскиниң портчуларынын методу-биле ажылдан турар ол бригаданың календарыны мурнзарынга чүк сайгарылгаларының бедик үре-түңелдин дээш чарыш дузалаан. Эвлүг дургузунда бригада бүдүн чартык норманы күүседип, бүгү судноларны рейсче хуусаа бетинде чорудуп турар. Мурнакчы коллектив чылдың үш чылының планын күүседирин шиитпирлээн.

Одесса. (СЭТА).

делегей бо хүннерде

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЧОГУУР ҮЕЗИНДЕ ШЫНАРЛЫГ КЫЛДЫР

БЕРЛИН. Зульде көдүрттүр механизмнер заводунуң коллективи 200-кү тыртты-рар конвейерни Совет Эвилелиниге чорудуп бергеш, май 1-ге алдар болдурган бир социалистиг хүлээлгезин оон-биле күүсеткен. Ол агрегаттарны бүдүрүп эгелээндеи бөөр эрткен 20 чылдың дургузунда үк бүдүрүлге бодунуң эң улуг чагыкчызы—Совет Эвилелиниге барык-ла продукциязының 50 хуузун чорудуп берип келген.

Бүдүрүлгениң коллективи Совет Эвилелиниге чорудуп бөөр үүлдериниң планын чогуур үезинде шынарлыг кылдыр күүседир дээш демисежип турар. Ылаңгын бо чылын—Улуг Октябрьның 60 чыл оюнуң чылында аныа оныа кичээнгейин салып турар.

1978 ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

СОФИЯ. Болгарияда май мурнунуң социалистиг чарыкының калбарыышкының тайылбырлавышаан, болгар профвиледдериниң Топ чөвүлелиниң даргазы М. Мишев СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседаазында мынча дээн: Амгы үеде Болгарияның муң ажыг бүдүрүлге бригадалары 1978 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Мурнакчыларның одуруунда — тудугжулар, пөс-таавычылар, шахтёрлар, металлургтар чоруп турар. Ам болур байырлалды болгар ажылчы чоннар социалистиг чурттарга чорудуп бөөр үүлдериниң планын хуусаа бетинде күүседирибиле уткуп турар.

ПЛАНДАН АРТЫК ПРОДУКЦИЯ

ПРАГА. Чехословакияның ажылчын аңгызы май бирни төлептин-биле уткуп турар. Брнода Краловопольдун К. Готвальд аттыг заводунуң машина тургузукчулары бо чылдың үш айының дургузунда социалистиг чарышты калбарткаш, продукцияны өрткен чылдың ол үезинде турганындан 8 хуу хойну бүдүрүп үндүрген. Пльзень хоорайда машина тудуунуң алдаржаан «Шкода» комбинадының коллективиниң соңу ажыл-херектен карышпайн турар. «Шкоданың» ажылчыннары бирги кварталдың дургузунда опаалданы 16 хуу ажыр күүседкен. Бирги кварталдың планын ажыр күүседкениниң дугайын бо хүннерде Готвэльдовопун идик кылыкчылары, Остраваның металлургтары, республиканың өске-даа хөй-хөй хоорайларының ажылчы чоннары рапорттан турар.

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИН АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

БУХАРЕСТ. Румынияның үш эң улуг химия бүдүрүлгези — Борзешти хоорайда Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле тудуп тургускан нефть болбаазырадыр, химия заводтары база синтетиктиг каучук заводу планын болгаш май 1-ге алган социалистиг хүлээлгелерин дыка ажыр күүседкен. Чыл эгезинден бөөр заводтарның коллективтери пландан артыкка химия продукциязын 1,5 млн. дей акша ниити түңге бүдүрген.

УЛУГ ОКТЯБРЬГА ТУРАСКААТКАН

УЛАН-БАТОР. Бүзүлбас моод-совет найыралды алдаржыдып турар ан эки чогаалдарга конкурсту моод композиторлар эвилели чарлаан. Моод композиторлар эвилелиниң секретары Г. Бирваның СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалааны болла: ол конкурсту эрттирери Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга алдар болдурган хемчеглериниң калбак программазында баш улур көрдүпген. Эгезин Д. Сухэ-Батор биле В. И. Ленинниң салганы бистиң улуг найыралмыстың дугайында чогаалдарны пропагандалаарынга кол киргээнгейин салган.

ССРЭ-НИҢ ТЕХНИКТИГ ДЕТКИМЧЕЗИ-БИЛЕ

ГАВАНА. Чүртте эң улуг пөс-таавы комбинадының тудуушкыны Сантьяго-де-Куба дээр куба хоорайның чоок кавызында хайнышкынны чоруп турар. ССРЭ-ниң техниктиг деткимчези-биле дерип турар ол бүдүрүлге чылда 80 миллион дөрбелчин метр постерни бүдүрүп үндүрер.

Комбинаттың тудугжулары улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Эрткен чылдың планын хуусаазындан 35 хонук эрте күүседкен. Калбарган социалистиг чарыш ажылдарның темпилерин дүргедириниң чугула фактору болуп турар.

КУДР-НИҢ ДЭЭДИ УЛУС ХУРАЛЫНЫҢ СЕССИЯЗЫНДА

ПХЕНЬЯН. КУДР-ниң Дээди улус хуралының сессиязы ында ажыттынган. 1976 чылда КУДР-ниң күрүне бюджединиң күүселдезинин дугайында болгаш 1977 чылда күрүне бюджединиң дугайында айтырыгны сессияда чугаалажып көрүп турар. КУДР-ниң чер дугайында хоолдузун хүлээп алыр айтырыгны депутаттар база чугаалажып көөр.

Хүн чурумунуң бирги айтырыгының таазы-биле сан министри Ким Ген Рен илеткел кылган. Эрткен чыл социалистиг тургузуушкунга чаа тиилелгелериниң чылы болган деп ол чугаалаан. Улус ажылагыйының бүгү талаларына көдүрлүүшкүн болган. Тараалариның рекордчу дүжүдүн— 8 миллион ажыг тоннаны ажаан алган көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң чедишкиннерин Ким Ген Рен онзалап демдеглээн.

Сан министри бо чылдың бюджединиң дугайын чугаалаан, ол 13,7 млрд. вон акша болур деп айыткан. Ылаңгыя транспортту, демир-орук транспортун хөгжүдеринге, партияның сөөлгү пленумунуң салган сорулгаларын шиитпирлээринге онза кичээнгейин салыр. Хөрөнгилериниң дыка улуг кезиин кан, машиналар, цемент бүдүрерин көвүдедиринге, чаа улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин тударын калбартырынга үүдүрген турар.

(СЭТА).

Харылзааны хөгжүдер сорулга-биле

ПАРИЖ. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиканың Премьер-министри Фам Ван Донгтуң Францияда албанның аян-чоруу үргүлчүлеп турар.

Францияның Премьер-министри Раймон Барр хүндүлүг аалчыга алдар болдуруп шайлалга кылган. Француз чазактың баштыңы чүве чугаалааш, ам болур француз-вьетнам чугаалажыышкыннар үреттүнелдиг харылзаалларны хөгжүдериниң аргазын ийи чуртка бөөр дээрзинге бүүрелин илереткен. Бистиң кады ажылдажылгавыс, ылаңгыя Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңның эргеажыктарынга бараан болур деп, ол чугаалаан.

Вьетнам улус аар-берге демиселге тиилелгени чедип алгаш, Вьетнамның Компартиязының IV съездизиниң директиваларын өзугаар тайбың, хамаарышпас, каттышкан болгэш чечектелип турар социалистиг күрүнени тургузуп турар деп, Фам Ван Донг бодунуң талазындан медеглээн.

Эрткен үениң айтырыгларын түңнеп доозарынча болгаш ийи чурттуң аразынга бүгү талаларга харылзааларны хөгжүдеринге идиг бөөринче угланган хемчеглерни тодарадып көөрүнүң аргазын чугаалажыышкыннар бөөр деп, ВСР-ниң чазааның баштыңы демдеглээн. Бистиң харылзааларывыстың төөгүзүнге удур-дедир хүндүлежириниңге база бот-бодунга ажыктыг болурунга үндезилеттинген чаа үени ажыдар ужурлуг бис деп, ол онзалап айыткан.

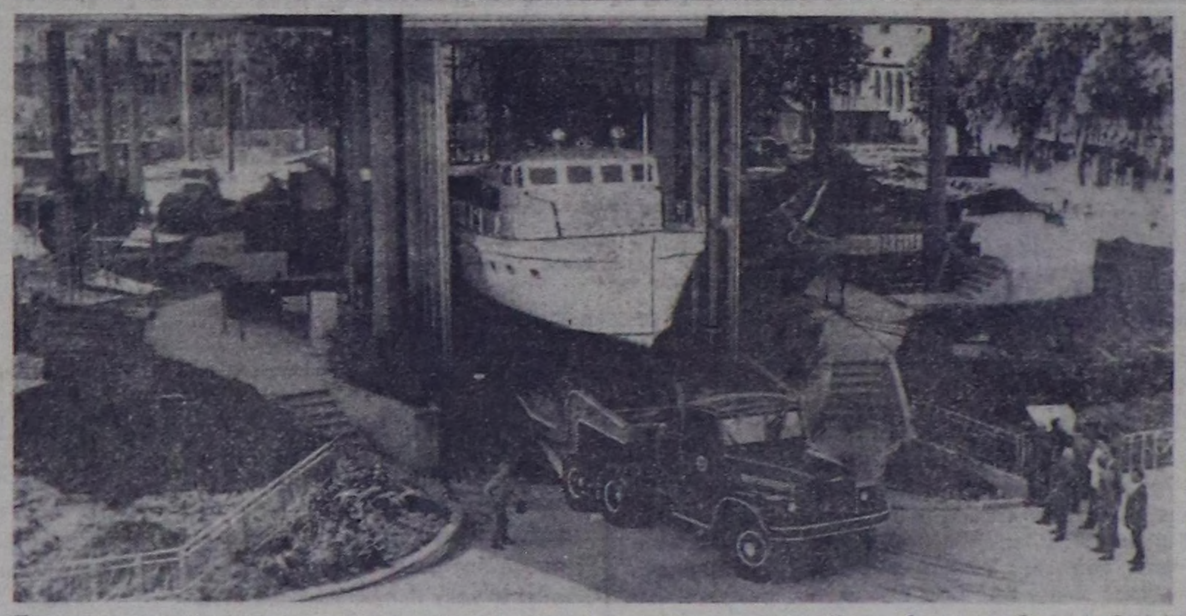

Империалистиг диктатурага удур, төрөөн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш куба улустуң чепеектиг демиселиниң эгези болган, Фидель Кастро баштаткан патриотчу-революсчуларның отряды моторлуг улуг эвес яхта «Гранма»-биле келгеш, Кубаның мурнуу-чөөн эринге дужуртунгепиниң 20 чыл болган ою-биле холбаштыр «Гранма» яхтаның турасказалын Гаванада Революция музейиниң чанында ажыткан.

ЧУРУКТА: төөгүлүг яхтаны тургузуп каапы.

ПРЕНСА ЛАТИНА — СЭТА-НЫҢ ФОТОЗУ.

Ооржак Чываажыкович ЛОПСАНЧАП

1930 чылдан бөөр СЭКП кежигүнү. Тывага ленинчи кооператив планын боттандырганының идепкейлиг киржикчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, эвилел ужур-дузалыг персоналдыг пенсионер Ооржак Чываажыкович Лопсанчап үр аараанының соонда апрельдиң 28-те 76-гы харлыында мөчээн.

О. Ч. Лопсанчап 1901 чылда Чөөн-Хемчик районунуң Чанагаш-Акы деп черге ядыы араттың өг-бүлезинге төрүттүнген. Ашынанда-ла холечиктиң аар-берге күш-ажылынга таварышкан. Тывага улусчу революцияның тиилелгезинин соонда чаа амыдырал дээш демиселге идепкейлиг киржин турган, Хемчикке контрреволюстуг үймээнни базарынга киришкен. 1930 чылда Тываның Араттыг Революстуг намынын хүрээлеңнеге кирген. Чөөн-Хемчикке баштайгы кедээ ажылагый артельдерин тургузарының эгелекчизи болган.

Дыка хөй чылдарның дургузунда О. Ч. Лопсанчап Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала сумузунуң даргазы, «Октябрь 30 чылы» колхозтуң баштаар черинин даргазы болуп ажылдап турган. Партияның кыйгырыы-биле хөй ажылынга ажылдан киргеш, 1949 чылда «Октябрь 30 чылы» клохозка кодан хойну хүлээп алган, а 1958 чылда ол колхозтуң хойжу бригадазын баштай берген. Мал ажылынга күш-ажылды организастаарының мурнакчы дуржулгазын, деннилгелиг аргаларын чогаадыкчы өзүбиле ажыглаан турган, 1961 чылда колхозка улгаттыр каттыштырган хойжу бригаданы организастаан. 1959 чылда ол рекордчу түңнелдиг болуп, төрүүр үүс хойга опаалтыр 160 хураганы алган.

Совет Эвилелиниң составынга Тываның аки тура-биле киреринин дугайында ТАР-ның Бичи Хуралының Онза сессиязының Декларациязын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга тывыскан ТАР-ның партия-чазак делегациязының составынга О. Ч. Лопсанчап кирип чораан. ТАРН ТК-ның кежигүнүнге, Улуг Хуралдың депутадынга, СЭКП обкомунуң кежигүнүнге болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга каш удаа сонгудуп турган.

Республиканың экономиказын хөгжүдеринге О. Ч. Лопсанчаптың күш-ажылчы улуг салыышкынын партия болгаш чазак бедин-биле үнелээн. Хой ажылын хөгжүдеринге шылтарангай ачы-хавылазы дээш 1959 чылда аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан болгаш Ленин орден-биле база «Кадыр болгаш Маска» алдын медаль-биле шаңнаан. О. Ч. Лопсанчап ССРЭ-ниң медальдары-биле база шаңнаткан, ТАР-ның шаңнаалдары-биле демдеглеткен.

Коммунист, Тывага колхоз шимчээшкининиң хоочуну, биче сеткилдиг ажыл-ишчи, дыңнаңгыр эп болгаш аныяктарның сагын човангыр дагдыыкчызы чораан Ооржак Чываажыкович Лопсанчаптың дугайында чырыткылыг тураскаал бистиң чүректериниңке кезээде артар.

Г. Ч. Ширшин, Б. Ш. Долчацмаа, М. К. Менлуме, В. Е. Серяков, Д. К. Ооржак, Г. Н. Долгополов, М. Е. Абрамов, В. Б. Добромыслов, М. К. Шыыран, Т. Ч. Норбу, И. А. Ситиев, В. П. Суров, А. А. Ромашов, К. С. Шойгу, Ч-Д. Б. Ондар, Ю. Л. Аранчын, Ш. Л. Куулар, Н. С. Бойлу, И. Г. Лавриненко, Н. Л. Кунчун, Д-Н. Ч. Ооржак, Х. А. Тока, А. М. Чымба, М. Д. Чола, Х. Н. Чүргүй-оол, Б. Б. Чюдюк.

ТЕЛЕЭКРАНГА

Майның кол репортажынга белеткел Төп телевидениеде дооступ турар. 23 телекамера найысылалга Май бирниң байырлалын миллион-миллион кижилерге чедирер дээш Спасск суургазында, Төөгү музейинде, «Москва» гостиницада, Горький кудумчузунда ажылчын туруштарынга туруптар.

Ол хүн таптыг-ла 9 шак 50 минута турда Кызыл шол телевизорларның экраннарынга «чугаалай бөөр»: ажылчы чоннарның төлөлекчилериниң чыскаалының дугайында дамчыдылга эгелээр. Аңаа революцияның хоочуннары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреаттары киржир. А эвиледдешкен республикаларның найысылалдарынга, акы-дуңма социалистиг чурттарга Май 1-ни байырлаанының дугайын чугаалап турар репортажты кежээ бирги программа-биле көргүзер. Ол болза делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнүнде көрүкчүлерниң көөр апаар хөй-хөй дамчыдылгаларының бирээзи-дир.

«Октябрьның юбилейин төлептиг уткуур дээш, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш чарыштың авангардында чоруп турар күш-ажылчы коллективтерге, бүдүрүлгениң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга алдар болгаш мактал!» СЭКП ТК-ның Май бирге кыйгырыгларындан ол одуругларны «Чурт Май бүдүүзүнде» деп, Бүгүзвилел репортажының киржикчилеринге-даа бүрүн эргеө өзүгаар хамаарыштырып болур. Ат-сураглыг ажылчыннар болгаш колхозчулар алдарлыг юбилей чылында боттарының Төрөөн чуртунга күш-ажылчы белеитериниң дугайын чугаалаар.

И. ВЕКСЛЕР,
СЭТА-ның корр.

Специалистиң сүмези

ЧАШ МАЛ БОЛГАШ ААРЫГЛАР

Чылыг хүннер келээ-даа маллы ажаан, кадагалаары бодүүнчүвес. Хойжу азы кадарчы бичии-ле частырыг кыдыр болза, кыштаглаашынга арын, баксыраан малдар соокка алзыр, азы ижан-шойүндү аарыгларынга таваржып болур. Ылаңгыя чаш мал соокка алзын, тар кажаларга газтарга хоралнаныр болур, ыпчангаш бо үеде массалыг профилактиктиг ажылдар, кижилериниң күш-ажылын шын организастаары малдың баш санын камгалап алырынга дузалаар.

Чедишкин — организастыг ажылдан хамааржыр. Кандыг-бир кадарчыны суг-биле хандырбайн барганда ол кижи кажаа чок үзүгже безин коже бөөр, түңнелинде мал соокка алзыр, өлүр болгай. Ыпчангаш ажыл-агыйларның удуртукчулары, зоветспециалистер чазаглаашкынның план-графигин тургузар, кажааларны тудар, септээр, аңаа тус черниң материалдарын ажыглаар, малчыннарының кара туразында көжүп чоруй баар чорукторын болдурбас талазы-биле хемчеглерни алыр ужурлуг.

Амгы үеде хой оолдаашкыны уламчылавышаан, а одарларда кыжын төрөөн хураганнар база турбушаан. Ындыг болганда оларны кадыының, күжүнүң, хар-назынының анны-биле үзүп, ырак, чоок одарларга кадарының хемчеглерин алыр херек. Чижээ, кыжын төрөөн хураганнарны нелери-биле кады ырак одарга, а бир ай, бир ай чартык назылыг хураганнарны хат-чаъс болу берзе дүрген кажаага киирери-биле чоокку одарга кадарары чугула боон турар.

Кадыы хиреліг, шуут чаш хураганнарны кажаага ажаан, тургузар, чылыг хүннерде адаа чадыгыг, ыжык черлерге агаарладыр. Оларны бодүүн, концентрастаан болгаш минералдыг чемнер-биле немей чемгерер. Дус кислотазы-биле ажыдылаан сугну, балык үзүн, тривитаминни, глюкозаны, кофеинни, кальций глюконадын, корморизинни ажыглап, эмпээшкин ажылдарын ажыглаары чугула.

Новарсенолдуң 25 хуузут суг азилдирини хураганнарның караанга үш-дөрт катап дамдыладын эмпээрге өкпе ткаңьварының соокка алыр чоруу эвээжээр. Моңу неделя болгаш катаптаар. Бир эвес кадарчы кижи кадаттын, ажааалдавын чурумун сагыыр болза бо хемчег дээштиг эвес болурун билзе чогуур. Чижээ 20-30 хонук назылыг хураганнарны чылыг хүннерде нелери-биле кады кадарып турган, оларны черге 20 минута хире чыттырар болза хураганнар өкпелиниге дегдире берип болур. Оларга дүрген дуза чедирбээн таварылгада олуп болур.

Коданда аарыг хураганнар бар болза өске аарыг эвес хураганнарны новарсенол сыкыртып эмпээр. Үк эмин шыгган эзт иштинче киирер. Бир ампула иштинде новарсенолду 15 миллилитр сугта эвилдирер, 0,3-0,5 миллилитрни бир хураганга сыкыртыр. Новарсенолду сыкыртыр мурнунда хураганнарның кеш адаанче кофеинни болгаш глюкозаны киирер.

Бызааларның шыгганының иштинче он хуулуг новарсенолду беш-алды миллилитрни киирер. Үш хонгаш эмпээшкинни катап чорудар, бо үеде өске-даа эмнерни база ажыглаан болур.

Кажаалыг бир кодапга мал үр үеде турун кээрге ону долгандыр аарыг тывылдырар микробтар тыптын болур. Ылаңгын тар, ишти өл, агаарлатпас кажааларга аарыг микробтары хойу-биле тыптыр. Ындыг кажаага турган мал кошкак, ижин-шойүндү аарыглары-биле аарычал болур.

Кажааларны нерженции хооруп, оон иштин хүндүс эки агаарладын турарга ижин-шойүндү аарыглары болбас. Дүнеки үеде кажаадын эжиин, сонгаларын ыяк хаар, кажаанын кырында мал тыныжы үнер-ниг эжыдар.

Бызаа аарыгларының профилактиказынга баш удур дезинфекциленн эзлчетлиг профилакторийлерни ажыглаары эргежок чугула.

Хураганнарның ижин-шойүндү аарыгларының массалыг профилактиказын чорударда бир ёочал комбикорма, сулага, чарбага столовая шопулаанын ишти кормогризинни азы биовитти база бир-ийи шопулак балык үзүн неизар аңаар. Бо бүгү чүүлдерни эки холаш, рацион өзүгаар чемгерер. Эмпээшкинни кылыры-биле шыгган иштинче лемомицитин, синтомицин, биомицин чижектиг антибиотиктерни болгаш өске-даа эмнерни киирер. Оон-биле кады калций глюконадын, анальгинин, шай, сигет хандызын, суда киселин немей ажыглаары ажыктыг. Шыгганнар иштинче неомицинни, трициллинни, тривитаминни көрдүнген норма өзүгаар, малдың лензизин, хар-назынын барымдаалан киирер.

Бо таварылгада арын, баксыраан малдарның бүдүмелдер хайылдырары чазыаар болгаш үрелир, үстер болгаш белоктар ажыңдыланыр, организм баксыраар байдал тургустунун болур. Ону болдурбазы-биле дамыр иштинче кальций глюконадын азы хлорлуг кальцийни, глюкозаны, а кеш адаанче кофеинни, коразолду, кордиаминни киирер.

Хойжу азы кадарчы кижи мал эмчизиниң сүмезин өзүгаар чем хуулдуруушкунун экижидер, организминиң туруштуг чоруун бедидер дус кислотазының азилдирини боттары белеткеп ап болур. Ону кылырда кочал сугта бир шопулак дус кислотазын холаш, баксыраан малдарга ижиртир. Баксыраан малдарны чемгереринге шыгдын, хайындырган чемнерни, суда киселин, дус холаан концентраттарны чылдын бөөрі чугула.

Бистиң республикада вируструг стоматит база бар. Бо аарыгны эмнээринге юглоннуң чартык хуулуг азилдирини, йод настойказын, өске-даа эмнерни ажыглап турар.

Хөрөнгде болгаш мал чеминде йод эвээш зонага Тыва АССР хамааржып турар болганда мал ижер сугта йод настойказын — үш тонна сугта столовая шопулаа иштин азы бир кочалга 15-17 дамдыны немеп бөөрі эргежок чугула. Кайдту бөөр ажылдап болур. Бир борбак кайдту үүрмектеп, чуурган, бичии-бичиизеп, концентрат чемнерге холуур, оон соонда тазка ургаш, аңаа чеди-сес кг концентраттарны холаап, чүс баш хураганга дөрт ай иштинде бир катап бөөр.

Часкы үеде малга сарыы халдан, улуг хораны чедирери билдингир болгай. Аңаа удур дустаны, хлорофостуң дөрт хуулуг азилдирини, минерал-ус эмулсиязын бир кочалга столовая шопулаанын иштин немеп, ажыглаар. Бо эмнерни малдың дүгүнге эвес, а кежинге чаан ажыглаарга улуг ажыктыг.

Мал аарыгларынга удур массалыг профилактиктиг ажылдарны чорударының бүгү аргалары ажыл-агыйларда бар. Эмнерни херегээнин өзүгаар үндүрүп берип турар. Хойжуга азы кадарчыга бо хемчеглерни ужур-дузалыг чедирер, эмнерни ажыглаарының бодүүн аргаларын оорединр малдың баш санын бүгүн камгалап алырынга дузалаар.

И. БЕЛЯКОВ,
Кедээ ажыл-агый министерствозунуң ветеринария кидизиниң начальниги.

Кызылдың өөредилге черлеринде

УЧИЛИЩЕНИҢ АМЫДЫРАЛЫ

Кызылдың башкы училищезы эрткен чылын 30 чыл болган оюн демдеглеп эрттирген. Республиканың школаларынга башкы кадрларны белеткээр дээш коллектив күжениишкиниг ажылдап турар.

1948 чылдан училищени бирле дугаар дооскаңнарның саны 33 кижи турган. 1971—1976 чылдарда училищени 560 кижи дооскан, а бо чылын 120 кижи часкы сессиялга кызымаккай белетээнин турар. Училищенин доозукчулары республиканың школаларында, уруглар албан черлеринде болган училищенин бодундаа ажылдап турарлар хөй. Оларның аразында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Сарыглар Саятыевна Тамдын-оол, РСФСР-нин школаларының алдарлыг башкызы Куулар Санчаевна Хорбин, Тыва АССР-нин школаларының алдарлыг башкылары Е. К. Соколова, М. И. Шейдевандт дээш оскелерин-даа адап болур. Эки ажылдыг башкыларга В. Т. Тугаринаны, А. В. Фунтикованы болган Тыва АССР-нин школаларының алдарлыг башкылары, училищенин хоочунгары И. Ч. Эргил-оолду, В. М. Петровту хамаарыштырып адаан, олар хөй чылдар иштинде үре-түннелдиг ажылдан келген болган башкылар, сургуулдарның хүндүткелин чаалап ан, боттарының башкылаар эртемнеринге мергежээн, арга-дуржулгалыглар деп, училищеде өөредилге эргелекчизи Лидия Ивановна Аран чугаалады.

Келир үеник башкыларын ном-биле канчаар ажылдаарынга чаңчыктырып турар. Библиотеканың ном фондузун көвүдедип, өөредилге номнарындан ангыда, солуннарны, журналдарны база чагдып ап турар. Чүгле 1976 чылда библиотека номнарны болган оске-даа үүлдерин садарынга 1513 рубльди үндүрген. Ам библиотекада 22758 язык-бүрү номнар бар. Чагылгалар бүрүзү 12—13 экземплярлыг. Сургуулдар шупту библиотекадан номнар бижидип, өөренип турарлар. Чаа өөредилге чылы эгелээрге-ле барги курстун сургуулдары-биле «Номну канчаар шилип алырыл?» деп темаларга таныжылга беседаларын эрттирип турар. Диспуттарны эрттирери чаңчыл болган. Чогаалчы А. Почевалинниң «Кижи чурттап чораан» деп номунга болган «Совет башкы бөгүн» деп темаларга солун диспуттарны эрттиргилээн.

Чаа номнар-биле таныжылгаларны чорудун, училищенин политинформаторларынга болган агитаторларынга дуза кадар булуңнарны организастап турар. Библиотекарь Вера Федоровна Шаронова сургуулдарның эртем-билиг чедип алырынга бүгү талалыг дузаны көргүзүп келген.

Күш-культура болган спорт училище амыдыралында база кол үүл. Ында спортчу оюннар, хаак, чиик атлетика, гимнастика, теннис болган боо адарының секциялары ажылдап турар. Спорт, күш-культура ажылын Тыва АССР-нин алдарлыг башкызы В. М. Петров удуртун турар. Училищени дооскаңнардан эки ажылдыг күш-культура башкылары хөй. Оларның иштинден А. Шейлек, А. Маады (Бии-Хем), А. Кан-оол (Барыын-Хемчик), Кызылда № 15 школада А. Григорьев болган № 11 школада республиканың шыырак хаакчыларының бирээзи В. Туров оларга училище чоргаарланыр.

Училищеде спорттун язык-бүрү хевирлеринге 1, 2, 3-кү разрядтыг сургуулдар хөй. Бо чылын Новосибирск областын Болотный хоорайга РСФСР-нин башкы училищелериниң хаакка зона маргылдаазынга училищенин сургуулдары шеф ажылын чорудун, конкурстарны, эге класстарның утрешниктерин эрттиржип, байырлал хүнерин организастажып, башкыларның арга-дуржулгазын шингээдип ап турарлар.

Эрткен чылдарның бот-тывынгыр уран үүл фестивальдарынга башкы училищезинин сургуулдарының типлекчи боон турганын билир бис. Бо училищени Тыва АССР-нин алдарлыг артизи башкы Кан-оол Баазан-оол, бот-тывынгыр композитор Чүлдүм-Сүрүн Базыр-оол дээш республиканың школаларында ажылдап турар хөй-хөй башкылар дооскан.

Өөренгичилерниң эстетиктиг кижизидилгезинге музыканың ролю улуг. Мында ыры, танцы болгүмнери доктаамал ажылдап, оларның талазы-биле билигни база берип турар. Башкылар М. Кертик-оол, А. Саратовкина, Р. Даназын, М. Верзилов болган И. Тюлюш эки ажылдап турарлар. Ол ышкаш улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестрин чыл бүрү четчелеп, мергежилдиг сургуулдарны аңаа өөредип турар. Дөрт чыл бурунгаар үүле 9 кижи составтыг турган оркестрде ам 30 ажыг оолдар, кыстар ойнап турар. Оркестриниң репертуары элбек. Ол совет болган даштыкы-даа композиторларның музыкаларын ойнап турар. Өөредилге черлеринин аразында болуп эрткен фестивальга училищенин сургуулдарының бараалгаткан концерти эки болуп, элээн хөй шаннадлыг черлерни эзлээн ында бот-тывынгыр уран үүл ажылының эки организастаттынганын бадыткап турар.

Башкы училищезинин коллективи көдээ школаларны мергежилдиг башкылар-биле хандырарынга үлүүн киирип. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн толецтиг уткуур дээш күжениишкиниг ажылдап турар.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТАРДА: өөредилге эргелекчизи Лидия Ивановна Аран болук сургуулдар-биле, Варвара Федоровна Староверова күш-ажыл кичээлин эрттирип тур. улустуң хөгжүм херекселдериниң үделгези-биле дөртку курстуң сургуулу Роза Ондар ырлап тур.

В. АМЫР биле В. СЕМЕНКОВИЧНИҢ фотолары

ОРУС ДЫЛ

Орус дыл болган литература башкыларының үшкү делегей конгрезиниң (эрткен чылын Варшавага болган) киржикчилеринге чедирген байырлыга эп Л. И. Брежнев: «Орус дыл хөй миллион, хөй национал совет улустуң харылзажырының чепсээ болбушаан, делегейниң улустарының араазынга улам-на улуг пеитерелди ап турар. Делегей культуразының эртинезинге бистиң чуртувустун салыышкынынга бо дыл идиг болуп турар болган оон угаан-бодал байлактарын ажыглаар арганы совет кижилерге болган оске-даа чурттарның улустарынга берип турар» деп бижээн.

Орус дылдың кайгамчык улуг ужур-дузазын В. И. Ленин хөй удаа демдеглеп чораан. Ол «Тургеневтиң, Толстойнуң, Добролюбовтуң, Чернышевскийниң дылы—кайгамчык улуг база күчүлүг» деп бижээн.

Чоннуң чизезин ёзугаар аамга, 1975 чылда ССРЭ-нин бүгү чонунуң 76 хуузу орус дылды хостуг билир болган. Ол ышкаш орус эвес нациаларның 13 миллион кижизи орус дылды төрөөн дылы кылдыр, 42 миллион кижи бо дылды төрөөн иштги дылы кылдыр санап турар.

Амгы үеде делегейниң 90 чурттарында 20 миллион хире кижи орус дылды өөренип турар. Оон иштинде АКШ-та 600 университетте, колледжде, 620 ортумак школада; ГФР-де 20 университетте, 600 гимназияда; Францияда 24 университетте, 400 ортумак өөредилге черинде; Англияда 49 дээди өөредилге черинде, 700 школада; Японияда 70 университетте бо дылды өөренип турар.

Дыка хөй даштыкы кижилер орус дылды бот-өөредилгебиле язык-бүрү курстарда, эки тура болгумнеринде болган радио, телевидение дамчыштыр база өөренип турар.

Совет эртемниң хөгжүлдези, ол ышкаш орус дылга эртем-техниктиг информацияның пептерээшкини аңаа совуургалды дыка калбартып турар. Ам делегейде парлаттынып турар эртем болган техника талазы-биле үндүрүлгелиниң үштүн бир кезиниң, делегейниң ном бүдүрүлгезиниң 20 хуузун бистиң чурт эзлеп турар. Орус дылды билири амгы үеде информацияның 75—80 хуузун билип алырын хандырып болур.

Социалистиг чурттарда орус дылга хандыкшыл улам маесалыг болун турар. Болгарияда 1 миллион 200 мун, Венгрияда барык миллион, Польшада 5 миллион ажыг кижи орус дылды өөренип турар болган оон-даа өске.

ССРЭ-нин делегейге ат-алдарының өзүп турары-биле холбаштыр, бо дыл делегейнин дыка хөй организацияларының иштги ажылчы дылы болу берген.

ССРЭ-нин база социалистиг өске-даа чурттарның колониалдыг байдалдан чоокта хосталган болган хөгжүп орар чурттар-биле политиктиг, экономиктиг болган культура талазы-биле харылзааларын быжыглаарынга орус дыл база-ла улуг ужур-дузалыг апарган. Ук дылды бо чурттарда валбаа-биле өөренип турар.

«Агитатор» журналдан.

ЧӨВҮЛЕЛДИҢ ИДЕЙКЕЙИ

Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштин-Хем салбырының ажыл-ишчилери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш, бүгү совет кижилер-биле бир домей, шудургу ажылдап турарлар. 1976 чылдан бээр суурнуң амыдыралчурталгазы болган ажылжы, корум-чуруму-даа коскузу-биле экижээн. Оод мурнунда чылдарда салбырның ажыл-агыйжы көргүзүүлери чогум куду эвес-даа турган болза, суурнуң корум-чуруму «аскап» турган. Ажыл хүнеринде арагалаар, шош-соода үндүрүп, кем-херек үүлгелир таварылгалар тургулаан.

Ам байдал мурнукузунга деңнээрге шуут оскерилген. Арага садыгларын чурумчудуп, чоп ортузунга тайылбыр ажылын калбартып, кем-херек үүлгедиглерни болдурбас дээш баш удур хемчегларни ап, хөй-иштги организацияларының ажылын идепкейжиткениниң ачызында суурнуң аян-шинчизи безин сагышка ооруучут.

Суурда херээженнер чөвүлели чоннуң дыштанылгазын солун болдурарынче опазагай кичээнгей салын, агитквартиралардың ажылын бут кырынга тургускан Совет Армия, Март 8-тин хүннеринге тураскаатканн кежээлерге, кыш үделгезинге суурнуң чурттакчылары шупту киришкен. Ол хүннерде агитквартиралар аайы-биле хава солуннарлыг тускай делегелгелерни организастаан. Март 8-тин хүнүнде кежээ эр улус херээженнерни аъш-чем-биле хүндүлээн-даа болгай. Концерттерге оон мурнунда ындыг-мындыг мергежилдин кымга-даа билдинмейн чораан кижилер үнүп турду. Ол ышкаш солун кежээлер доктаамал эртип турар.

Ол бүгүнү херээженнер чөвүлелиниң даргазы, сес чыл школазында башкы Мара Тулушовна Манчын, агитквартиралар даргалары К. М. Мунзук, М. Х. Суруу, Т. М. Бюрбю болган оскелер-даа удуртун, чонну организастап турар.

А. САНДАН.

ОМСК САЛБЫРЫНЫҢ 100 ЧЫЛЫ

Сибирьниң эң баштайгы эртем албан чери—ССРЭ-ниң География иштилелиниң Омск салбырының 100 чыл оюн Сибирьниң эртем хөй-иштизи демдеглеп эрттирген.

Ол салбырның үндезилекчилери көскү шинчилекчилер болган аян-чорукчулар П. Семенов-Тян-Шанский, М. Певцов, Г. Потанин олар турган. Оларның ачызында Ортаа Азияның, Сибирьниң, Моолдуң калбак делгемнериниң дугайында эртем шинчилелериниң баштайгы түүнелдери алдынган. Иштилелдиг парлап үндүрген номнарынга академиктер В. Обручев, Ю. Шокальский, Л. Берг олар боттарының баштайгы ажылдарын парлаан.

Салбырның юбилейлиг эртем конференциязының ажылынга чурттуң дыка хөй хоорайларының эртемденнери киришкен. Оларның илеткелдериниң темазы: Октябрь болган Сибирьге эртем хөгжүлдези, крайда чаа ажыдыышкыннар болган эгээртинмес байлакты ажыглаары, бойдус камгалалы, төвгү болган Сибирьниң улустарының культуразы болган.

СЭТА-ның корреспондентизи.

ОМСК.

Байырлалдыг байдалда

УФА, апрель 25. (СЭТА). Интернационалчы найырал музейиниң байырлыг ажыдыышкыны аңаа болган. Ол музейни Адачурттуң Улуг дайынының чылдарында Коммунистиг үшкү Интернационалдың күүскомунуң ажылдап турганы бажында ажыткан. Эштер Георгий Димитров, Вильгельм Пик, Памьмиро Тольятти, Морис Торез болган делегейниң ажылчын шимчээшкининиң өске-даа ажылдаачылары фашистерниң эжелээн чурттарынга болган гитлержи блоктуң күрүнелеринге пропагандэ болган агитация ажылын чорударын оон удуртуп турган. Коминтернниң радиостанциязы фашизмниң араатанзыг алыс утказын сойгалап турар дамчыдылгаларны кылып турган.

Музейде Коминтернниң библиотеказынга хамааржыр 400 хире номнарны, күүсном нежигуннериниң хууда эт-херекселдерин, фото-документилерни болган өске-даа материалдарны чыгган, Коммунистиг үшкү Интернационалдың күүскомунуң Уфага турган үезинде ажыл-чорудулгазының дугайын ында чугаалап турар.

Ногаан аптека

ЭМ ОЪТТАРНЫ ЧЫЫЛЫ

Эргим уруглар!

Силер кайгамчык чараш бойдустуг крайда чурттап турар-дыр силер. Төрөөн Тывавыстың арга-ыгларынга, кажарааннаан ак-ак хадыңнарлыг аяңнарынга, карак четпес делгем хову-шөлдерингге шагның дөрт эргилдезиниң бала бир онзагай үелери—чайын, күзүн агаарлап чораан, кандыг чараш чечектерге, оът-сигеннерге, чадаң ыыштарга таваржып, оларны чарашсынып көрбедиңер дээр! Олар чүгле оран-делгелейни кааспан турар эвес, а оларның чамдыызының эм шынары кижилерге кончуг ажыктыг дээрзин билир силер. Эм оъттарның үнезин чедир билбес кижилер база тургулаар. Долаана, чодурел, ыт-кады, ромашка, чистотел, тысячелетник дээш оон-даа өске эм оъттар эмчиниң солуттунмас дузалакчылары, оларның саны кончуг хөй.

Арыг агаарга селгүүстеп, төрөөн черинерниң бойдузун өөренип көруп, кадыкчылыларны быжыктырып чорааш, эм оъттарны чыып болуп силер.

Бойдуста дыка хөй үнүштер бот-бодунга кончуг бөмей болгаш чамдыызы кижиге, мал-маганга хоралыг-дга болур. Ынчангаш ындыг үнүштерни бот-боттарындан ылгап билир кылдыр, кандыг үнүш кайа, кажан үнерил, оон чечектелири кажанын дээрзин өөренип, оларның бүүлерин ылгап билип аары силерге ажыктыг. Ол дугайында билдинмес үүлдерни эмнелге, аптека ажылдакчыларындан айтырып ап болур.

Үезинде чыгдынган, шын курганган эм оъттар шынарын чидирбээн болур. Оларның эм болур шынары үнүштүү чогуур үезинге чедир өскенинден, үезинде чыгдынганындан болгаш оларда бар ажыктыг бүдүмелдериниң санындан хамааржыр. Оон аңгыда үнүштер чечектелип, чечек орнунга чимизи тыптып турар үеде эм шынары чедишкен болур. Дазылын алыр үнүштериниң эм болур шынары чер кырында сывы оңуп, дужуп турар апарганда четчир. Ынчангаш эм оъттарны чыыры, кадырып курганы тускай сезонну; келиг.

Бүрүзүн чыыр үнүштериниң чыылдазын чаъс чок аяс хүнүнде, эртенги шалың курган бергенде чыыр. Сыпка турган курган калган, курт чип каан бүүлерни ап каапкар. Сыптың ортаа үезинде болгаш адаккы бүүлерин чыыр.

Чечектерин чыыр үнүштериниң чечээн чыырда, чечектелип турар үеде таарымчалыг.

Мочурганларын чыыр үнүштериниң бүүректери чазылбаанда чыыр.

А дазылын болгаш дазыл чемижин чыыр үнүштериниң чыылдазын күзүн чорудар. Оларны эрте чазын, кажан үнүштер үнер деп белеткеп эгелей бергенде база чыып болур. Хүүрек-биле казып алгаш, доврааан аштап, соок сугга чуп каапкаш дал ортузундан чара кезип алгаш, шык эвес, хөлегелиг черге курганган.

Курганын хынаардыг сый тудуп көөр, курган бергеннери эзлбес, дораан сыйлып турар апаар. Шын эвес курганган үнүштериниң эм шынары шуут чиде бээр.

Чаа чыгган үнүштер өл болур. Үнүштериниң химиктиг өзүлдези тускай ферментилериниң дузазы-биле чорун турар. Чаа чыгдынган үнүштерде ферментилериниң ажылы, оларның өл, шык болганындан үргүлчүлээр. Фермент үнүштериниң өзүлдезин дүргедедир болганда чылыг, чырык, шык хөй болган тудум олар дүрген өзер. Чаа чыгдынган үнүштерни 1—2 шак болгаш курганган кадырар. Шын курганган эм оъттарны шыгжарга үр тудуп болур.

Үнүштериниң сиген, бүүр, чечек чижектиг ындыг кезээн хүн херели дегбес черге, крыша адаанга ийикпе азы сери адаанга демир четки чок болза курган, чуга төс кырынга кылыны 1—2 сантиметрден эртпес кылдыр чада салгаш, хүнде бирден эзээш эвес удаа андара каап турун курганган. Оларның курганының адышка уштап көөр.

Чыып белеткеп алган эм оъттарны аптекаларга дужаарынарга, оларның белеткелиниң шынарын барымдаалап, өртээн силерге төлеп бээр.

Эргим уруглар! Тыва АССР-нин аптека эргелели бо чылын эм оъттар чыылдазынче силерни кыйгырып тур.

В. КАЛЕДИНА,
провизор.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

В. Маркелов—ССРЭ-ниң чемпиону

ВИЛЬНЮС. (СЭТА-ның тускай корр). Москва чурттуг, он төс харлыг спортчу Владимир Маркелов спортчу гимнастикага ССРЭ-ниң тулган чемпиону деп атты бир дугаарында чаалап алган. Оон саны иштизи-биле 111,95 болган.

Демисел үргүлчүлевишаан

«Спартак» эки тура спорт иштилелиниң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазының чеди дугаар салыы доозулган. Маргылдааның доостурунга чедир дөрт салыг арткан. Бо шыдыраа чемпионадының кол сорулгазы—республиканың эки тура спорт иштилелиниң 1977 чылда шыдыраа чемпионун илередири болгаш Сибирь зонаның маргылдаазынга киржир кижилерни шилип алыры болур.

Чеди дугаар салыгда Ч. Оюн, Н. Шишигин, педагогика институдунуң башкылары Х. Ондар, П. Беркович олар удурланыкчыларын удуп алганнар. Н. Шишигин ам чеди саныг болуп, өөрүн мурнап турар.

Херээжен шыдыраачыларның аразынга дөрт салыг эрткен. Теледамчыдылга төвүнүң ажылдакчызы Л. Соколова, башкы институдунуң студентизи Т. Хертек олар эки ойнап, үш чартык санны алганнар.

Д. АЛЕКСЕЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 29-ТА

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Сорулганың шилилгези». Уран-чечен фильм. 2-ги серия.
11.45—«Миллионнарның лешничи университеттеги». «Совет улус—төөгү талазы-биле кижилерниң чаа иштилешкээ». Төөгү эртемнериниң доктору профессор А. Ф. Смирнов чорудар.
12.15—Төп телевидениеннин болгаш Бүгү-эвилел радиозунун орус ырның академиктиг хорунун концерти.

КЫЗЫЛДАН

12.40—«Ийи аданың оглу». Уран-чечен телефильм.
13.45—16.05—Чапсар.

МОСКВАДАН

16.05—Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнер программазы.
16.50—Уругларга фильм. «Мишка Стрекачёвтуң аңаа эвес аян-чоруу». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер.
18.25—«Мээң Али Шогенцуковум». Телефильм.
18.40—«Май. Күш-ажыл. Тайбың». Дамчыдылга.
19.20—Документалдыг фильм.
19.30—«Тывашын неделязы». Информастыг программа.
19.50—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.10—«Шуптузун билип алыкеап гур мен». Киножурнал.
20.20—«Чурт Май мурнунда».
21.05—Уран үүл мастерлериниң концерти.
22.00—«Бистиң намдарывыс, 1943 чыл».
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—23.40—Чапсар.
23.40—01.15—Хоккейге делегей чемпионады. ЧССР-нин болгаш ССРЭ-ниң чыынды командалары. Австриядан дамчыдылга.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга агаарның температуразы мурнуу-барыын районнарга 10—15, оскелериниге 8—13, Кызылга 12—14 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

АПРЕЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Мээң эжим топ чок кижи» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өдүрек суур» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, киноклуб «Кым болурул?» 16.50, кинолекторий «Улугларга уруглар дугайында» 19.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кыш биле ийи портфель» 13.00, «Толанчы» (2 сериялыг) 14.30, 17.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Золушкага үш тоорук» 15.00, «Ынакшылдың бүдүжү» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

1930 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, эвилел ужур-дузалыг персоналдыг пенсионер

Ооржак Чываажыкович ЛОПСАНЧАПТЫҢ

үр аараанының сооңда 76-гы харлыында мөчээнин СЭКП-нин Кызыл хооркому, Чоон-Хемчик райкому, ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай болгаш Чоон-Хемчик район Советтериниң күүскомнары, Тыва АССР-нин Көдээ ажыл-агый база Социал хандырылга министерстволары дыннадын, оон төреддериниге болгаш чоок кижилериниге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизинин 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизинин 2-37-13, культура килдизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетүүр килдизинин 2-22-64, чагаа килдизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың, 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чагыг № 164.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС-00147